

درس نهم **باز تولید هویت اجتماعی^۱** (چگونگی شکل گیری و تداوم هویت اجتماعی)

یعنی

جامعه پذیری چه نقشی در باز تولید هویت اجتماعی دارد؟

در یک کندوی زنبور عسل چندین گروه زنبور وجود دارد. هر گروه به صورت غریزی وظایف خود را انجام می دهد. آیا انسان ها نیز به صورت غریزی فعالیت های گروهی و جمعی خود را انجام می دهند؟ **خیر**
انسان چگونه به موقعیت اجتماعی خود در جهان اجتماعی پی می برد؟
 انسان برخلاف موجودات دیگر، به صورت غریزی نمی داند چه موقعیتی در جهان اجتماعی دارد و در این موقعیت چه وظایفی بر عهده اوست. انسان باید موقعیت خود را بشناسد، حقوق و تکالیف خود را یاد بگیرد و با عمل به آنها، هویت اجتماعی خود را شکل دهد.

به نظر شما، انسان ها چگونه به جایگاه اجتماعی خود پی می برند و هویت اجتماعی افراد چگونه شکل می گیرد؟

در انگلستان سالانه تعداد زیادی جوجه تیغی در بزرگراه ها و جاده های خارج از شهر، در اثر برخورد با اتومبیل ها کشته می شوند. این جوجه تیغی ها که در جاده ها رفت و آمد می کنند، مطابق غریزه، هنگام ترس، در خود جمع می شوند و به صورت یک گلوله تیغی در می آیند. این عمل در طبیعت مانع از آن می شود که جانوران خطرناک به جوجه تیغی ها صدمه بزنند؛ ولی اتومبیل ها بدون توجه، آنها را زیر چرخ های خود له می کنند و رد می شوند. جوجه تیغی ها می بینند که همנוعانشان به این شکل از بین می روند؛ ولی قادر نیستند خود

و دیگران را از خطر له شدن زیر چرخ های اتومبیل ها آگاه سازند. چرا؟ **چون قادر نیستند آگاهی خود را به دیگران منتقل کنند**
 به نظر شما چه عاملی در زندگی انسان ها، این خلأ را پر می کند؟ **آموزش ارزش ها و اعتقادات و شیوه های زندگی به نسل های جدید در جامعه**

* ۱- به معنای انتقال آن از نسلی به نسل دیگر است به گونه ای که علی رغم گذر زمان و پذیرش تغییرات، ویژگی های اساسی آن پایدار می ماند و دوام می آورد.

هر فرد در یک جهان اجتماعی متولد می‌شود که به وسیلهٔ نسل‌های قبل از او ایجاد شده است. جهان اجتماعی، پس از تولد هر فرد، بخشی از **هویت اجتماعی** او را تعیین می‌کند؛ یعنی آن فرد را به عنوان یکی از اعضای خود به رسمیت می‌شناسد و برای او ویژگی‌هایی متناسب با موقعیتی که در آن قرار گرفته است، در نظر می‌گیرد. در این زمینه می‌توان به صدور شناسنامه برای نوزادان اشاره کرد. آیا در مورد فرایند صدور شناسنامه برای نوزادان و نهادها و سازمان‌های مرتبط با آن چیزی می‌دانید؟ **چرا جهان اجتماعی، ارزش‌ها و اعتقادات و شیوه زندگی خود را به فرد آموزش می‌دهد؟**

جهان اجتماعی برای بقا و تداوم، اعتقادات، ارزش‌ها و شیوه زندگی خود را به فرد آموزش می‌دهد (فرد برای مشارکت در جهان اجتماعی، چه اقدامی انجام می‌دهد؟). شیوه زندگی در آن را می‌آموزد و به تدریج با موقعیتش در جهان اجتماعی و حقوق و تکالیفی که برعهده دارد، آشنا می‌شود.

فرد با آموزش‌های اساسی و ماندگاری که در **خانواده** می‌بیند، **اولین و مهم‌ترین** آشنایی‌ها را با جهانی که در آن متولد شده است، پیدا می‌کند. مدرسه، گروه‌های هم‌بازی، مجالس علمی و مذهبی و رسانه‌های جمعی، از دیگر عوامل آشنایی افراد با جهانی هستند که در آن زندگی می‌کنند. **تعیین جامعه‌پذیری خرداد ۹۴ خرداد ۹۸** به فرایندی که هر فرد برای مشارکت در زندگی اجتماعی دنبال می‌کند و مسیری که برای شکل‌گیری هویت اجتماعی افراد طی می‌شود، جامعه‌پذیری می‌گویند.

عوامل آشنایی افراد با جامعه ای که در آن زندگی می‌کنند، را نام ببرید

بخوانیم و بدانیم

گروه‌های شغلی یا حرفه‌ای، همواره یکی از گروه‌های اجتماعی مهم بوده‌اند. اعضای هر حرفه برای خود نوعی منشور اخلاقی داشته‌اند که دستورالعمل زندگی اعضای آن حرفه را نشان می‌دهد. در ایران «فتوت‌نامه‌ها» نوعی از این منشورهای شغلی بود. فتوت‌نامه عبارت بود از دستورالعمل‌هایی که اهل هر حرفه برای خود داشتند و به استناد آن، هم روابط میان اعضای حرفه و هم روابط میان حرفه و جامعه را تعیین می‌کردند. از جمله آنها «فتوت‌نامهٔ بنّایان» بود که برخی از عبارت‌های آن به این شرح است:

اگر پرسند که چند اصل است، بنّایی را، بگو که پنج اصل است. اول با طهارت بودن، دوم بر جادهٔ راستی بودن، سیم با حیا بودن و نظر از غیر برداشتن، چهارم کم سخن گفتن، پنجم به ادب بودن نزد بزرگان.

اگر پرسند که چند حکم باشد بنّایی را، بگو که ده حکم است. از علم دین باخبر باشد، با سخاوت و خیر باشد، در کار خود استاد باشد و آنچه را که انجام دهد، چنان باشد که از برای خود نماید، با همه کس به خلق نیکو پیش آید، تنگ حوصله نباشد، فقیر دوست باشد و ... برای آشنایی بیشتر با منشورهای شغلی، می‌توانید منشور اخلاقی پزشکان، معلمان و ... را مطالعه کنید.

■ خانواده، مدرسه، مسجد و رسانه‌های جمعی از عوامل آشنایی افراد با جامعه هستند.

غیررسمی

رسمی

■ جامعه‌پذیری رسمی و غیررسمی

پاسخ دهید

آیا جامعه‌پذیری در جوامع مختلف، شیوه واحد و ثابتی دارد؟ توضیح دهید.

■ کنترل اجتماعی

کنترل اجتماعی چه نقشی در بازتولید هویت اجتماعی دارد؟

آیا فرایند جامعه‌پذیری همیشه به‌طور کامل انجام می‌گیرد و با موفقیت همراه است؟ آیا افراد می‌توانند از پذیرش عقاید، ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی سر باز زنند؟ **بله** برخی افراد به‌طور کامل جامعه‌پذیر نمی‌شوند؛ در آن صورت، جامعه برای استمرار و تداوم خود چه می‌کند؟

به نظر شما پدر و مادر صرفاً راه و بیراهه زندگی را به فرزندان خود می آموزند یا مراقبت می کنند تا فرزندانشان راه را بیمایند و به بیراهه نروند؟ آیا اولیای مدرسه به یادآوری قواعد و مقررات مدرسه به دانش آموزان بسنده می کنند یا نظارت می کنند تا مقررات اجرا شود؟ در تمامی بخش های جهان اجتماعی، سازوکارهایی برای نظارت بر اعضا وجود دارد. عضویت در جهان اجتماعی، همواره با نظارت و کنترل اجتماعی همراه است و صرفاً به این توصیه بسنده نمی شود که:

من آنچه شرط بلاغ است با تو می گویم   تو خواه از سخنم، پندگیر خواه ملال
منظور از نظارت و کنترل اجتماعی چیست؟ کنترل اجتماعی چرا و چگونه صورت می گیرد؟

آیا فرآیند جامعه پذیری همیشه با موفقیت همراه هست؟

ممکن است برخی انسان ها هویتی را که جهان اجتماعی برای آنها در نظر گرفته است، نپذیرند. **۹۶ خرداد**

همواره افرادی هستند که جذب عقاید و ارزش های جهان اجتماعی خود نمی شوند و نقشی را که نهادها و سازمان های مختلف جامعه از آنها انتظار دارند، نمی پذیرند. این افراد به حقوق و تکالیف خود پایبند نیستند و رفتارهای مخالف انجام می دهند.

کژروی اجتماعی را تعریف کنید

به کنش هایی که برخلاف عقاید، ارزش ها و هنجارهای جامعه هستند، کژروی اجتماعی می گویند.

آیا می توانید نمونه هایی از کژروی اجتماعی را نام ببرید؟ **۹۷ خرداد**

■ غبارروبی، عطرافشانی و گلباران مزار شهدا

■ روز بزرگداشت یاد سربازان و کشته شدگان جنگ در فرانسه

■ برگزاری مراسم جشن تکلیف در مدارس

■ استفاده از دوربین های نظارتی در چین برای جلوگیری از تقلب، در این کشور، تقلب مجازات زندان به دنبال دارد.

هر جامعه ای علاوه بر جامعه پذیری، برای پیشگیری و کنترل کژروی های اجتماعی، روش های زیر را به کار می گیرد.

- تبلیغ و اقناع: هر جهان اجتماعی می کوشد تا از طریق آموزش، عقاید و ارزش های خود را به گونه ای ترویج کند که افراد برای پذیرش آنها قانع شوند.
- تشویق و پاداش: هر جهان اجتماعی، افرادی را که مطابق ارزش ها و قواعدش عمل کنند، تشویق می کند و به آنها پاداش می دهد.
- تنبیه و مجازات: هر جهان اجتماعی، کسانی را که دچار کژروی اجتماعی شده باشند، تنبیه و مجازات می کند.

اقناع را تعریف کنید و بنویسید آیا همه ی فرهنگ ها قدرت اقناعی یکسانی دارند؟

نمونه هایی از روش های مذکور را در مدرسه خود بیابید. **اقناع یعنی چه؟** اقناع روشی است که به واسطه آن، فرهنگ در افراد درونی می شود. هرچه قدرت اقناع یک فرهنگ بیشتر باشد، افراد کنش ها و اعمال متناسب با آن فرهنگ را بهتر انجام می دهند. فرهنگ هایی که

طرفیت منطقی و عقلانی^۱ بیشتری دارند و با فطرت آدمیان^۲ سازگارترند، از قدرت اقناعی بیشتری برخوردارند. **شکل رسمی پاداش و تنبیه در جامعه، توسط چه گروه هایی انجام می شود؟**

شکل غیر رسمی پاداش و تنبیه در جامعه، توسط چه گروه هایی انجام می شود؟ تشویق و تنبیه به دو شیوه رسمی و غیر رسمی انجام می شود. شیوه غیر رسمی آن بیشتر در خانواده، همسالان یا به وسیله عموم افراد جامعه انجام می شود و آثار و نتایج عمیق تری دارد.

شیوه رسمی پاداش و مجازات، بیشتر توسط سازمان ها و مؤسسات اجتماعی مانند ادارات، پلیس،

دادگاه و زندان صورت می گیرد. **کنترل اجتماعی را تعریف کنید**

به مجموعه فعالیت هایی که برای پذیرش فرهنگ جامعه و انطباق افراد با انتظارات جامعه^۳ انجام می گیرد، کنترل اجتماعی می گویند.

بخوانیم و بدانیم

شاید این پرسش برای شما مطرح شود که کدام یک از روش های کنترل اجتماعی مناسب ترند؟ بدون شک، هر کدام از این روش ها مزایا و معایبی دارند و ممکن است در عمل با موفقیت یا شکست مواجه شوند. تحقیقات مختلف درباره چگونگی استفاده از این روش ها در خانواده ها نشان می دهد، والدینی موفق ترند که متناسب با رفتار خوب و بد فرزندان خود، به درستی از این روش ها استفاده می کنند.

۱- عقاید و ارزش های آن منطقی و عقلانی باشند.

۲- فطرت، مجموعه بینش ها و گرایش هایی چون حقیقت جویی، فضیلت خواهی، زیبایی دوستی، خلاقیت، عشق و پرستش در آفرینش انسان است که او را از سایر موجودات ممتاز می کند. خداوند انسان را بر فطرت خویش آفرید. فطرت آدمی و شکوفایی آن شدت و ضعف می پذیرد و امکان انحراف از آن نیز وجود دارد ولی به طور کامل سرکوب و نابود نمی گردد. بنابراین هم امکان پیدایش شیوه های مختلف زندگی وجود دارد و هم امکان داوری و ارزیابی آنها، فطرت یکی از ملاک های ارزیابی شیوه های زندگی است و برخی از شیوه های زندگی حاصل انحراف از فطرت انسانی است و با آن ناسازگارند.

۳- انتظارات جامعه از طریق الگوهای عمل یا همان هنجارها در حقوق و تکالیف مربوط به نقش های اجتماعی نمودار می شوند و افرادی که این نقش ها را به عهده می گیرند باید با رعایت آنها انتظارات جامعه را برآورده سازند.

هر جهان اجتماعی که روش های مناسب برای کنترل اجتماعی نداشته باشد، دچار چه وضعیتی می شود؟

دی ۹۹ هر جهان اجتماعی که روش های مناسبی برای **کنترل اجتماعی** نداشته باشد، در معرض آسیب های بیشتری قرار می گیرد؛ باز تولیدش با مشکل مواجه می شود و دوام و بقای آن تهدید می شود.

من قیام نکردم؛ مگر برای احیای
امر به معروف و نهی از منکر
امام حسین (علیه السلام)

دی ۹۲ و خرداد ۹۳ شهریور ۹۸

در جهان اسلام، **امر به معروف** و **نهی از منکر** در فرایندهای جامعه پذیری و کنترل اجتماعی نقش مهمی دارد و دارای آثار فردی و اجتماعی و نتایج معنوی و دنیوی بسیاری است.

امر به معروف و نهی از منکر روش های مختلفی دارد. برخی **روش های آن تبلیغی** و برخی **تشویقی**

یا تنبیهی است. امر به معروف و نهی از منکر سطوح متفاوتی نیز دارد. **در مواردی**، همگانی و به

عهده همه افراد جامعه است و **در برخی موارد**، وظیفه سازمان های رسمی و حکومتی است. به

نظر شما امر به معروف و نهی از منکر در چه مواقعی مسئولیتی همگانی و در چه مواقعی وظیفه نهادها و سازمان های رسمی است؟

امر به معروف و نهی از منکر، سطوح مختلفی دارد، آنها را بنویسید

بخوانیم و بدانیم

امر به معروف و نهی از منکر در متن زندگی اجتماعی

در صدر اسلام مسلمانان هنگام احوالپرسی و خدا حافظی، سوره عصر را تلاوت می کردند. ابتدا یکی از افراد، بخشی از سوره را می خواند و فرد مقابل، آن را به پایان می رساند.

به نام خداوند بخشنده مهربان

قسم به عصر (۱). که آدمی به راستی در زبان است (۲). مگر آنان که ایمان آورند و عمل صالح انجام دهند و یکدیگر را به رعایت حق سفارش کنند و یکدیگر را به استقامت و شکیبایی سفارش کنند (۳).

گفت و گو کنید

● جامعه برای حفظ سلامت عمومی به پزشکان نیازمند است. تحصیل در رشته پزشکی، کاری دشوار است. به نظر شما در جامعه برای جذب افراد به رشته پزشکی چه کارهایی انجام می شود؟ رشته پزشکی در کشور ما از این جهت چه وضعیتی دارد؟

● برخی پزشکان ممکن است برخلاف هنجارهای پذیرفته شده عمل کنند. برخی کژروی های پزشکی را نام ببرید و راه ها و شیوه های پیشگیری و کنترل آن را بیان کنید.

امر به معروف و نهی از منکر از جمله راهکارهای اسلام برای **جامعه پذیری** و **کنترل اجتماعی** است. شهریور ۹۹

مفاهیم اساسی

تداوم هویت اجتماعی،

خلاصه کنید

– باز تولید هویت اجتماعی از طریق جامعه پذیری و کنترل اجتماعی انجام می شود.

آنچه از این درس آموختیم